

roda s mateřskou něhou provází a jakoby za ruku vede ke všem činům a výhodám jejich života, kdežto nás ponechává na pospas náhodě a osudu a nutí nás hledat věci nezbytné k našemu zachování cestou uměléou; a že nám prostředky, jimiž bychom se za další cenu výchovy a duševního napětí vyrovnali vrozené náklonosti zvířat, často odpírá. Takovým způsobem by ta jejich hrubá zvířecí omezenost veškeré životní výhody, které nám stačí opatřit ten náš božský rozum, vlastně překonávala.

To bychom tímto způsobem měli pak právo nazývat přírodu velmi nespravedlivou macechou. Ale není tomu tak: náš řád není tak nestvůrný a porušený. Příroda pojala v svou náruč veškeré své tvory všeobecně; a není mezi nimi jediného, aby mu nebyla zcela plně poskytnuta všechny prostředky, nezbytné k zachování jeho bytosti. Ony nejasné nátky totiž, které slyším z úst lidí (podle toho, vynese-li je zvířecí názorů jednou až nad oblaky, a potom je znovu svrhne až k protinožcům), že jsme jediným tvorem opušteným v nahotě na nahé zemi, svázaným, spoutaným a nemajícím se čím ozbrojit a přikryt, leda tím, co stáhne z druhého; kdežto pry ostatní tvory příroda oděla podle jejich potřeby skořápkami, škeblemi, krunyří, chlupy, vlnou, boddlinami, silnou koží, chmýřím, peřím, šupinami, rounem a hedvábím, vyzbrojila je k útoku i k obraně drápy, zuby, rohy a dokonce jim vše, co je jim vlastní, sama vnukla, totiž plavání, běh, létání, zpívání, zatímco člověk bez učení neumí ani chodit, ani mluvit, ani jíst, vůbec nic, leda snad plakat, - nuže, tyto nátky jsou falešné a v řádu světa vládně rovnost větší a vztah vyrovnanější ... (Co de ...)

Nejsme ani nad ostratkem tvorstva, ani pod ním: vše, co je pod nebesy, praví mudrc, probíhá podle téhož zákona a podobného osudu,

impudentia suis fatalibus omnia vincit. 26

Je tu nějaký rozdíl, jsou tu třídy a stupně, ale vše nese tvářnost téže přírody:

*res quaeque suo ritu procedit et omnes
foedere naturae certo discrimina servant.* 27

Je nutné člověka přinutit a vykázat mu místo v mezích tohoto řádu. Není ubožákoví dáno, aby své hranice vskutku překročili; je spoután a zajat, podléhá podobné nutnosti jako ostatní tvorové jeho druhu a požívá údělu velmi prostředního, bez jakékoliv výsady, bez jakékoliv opravdové a podstatné přednosti. Znarnenitost, kterou si člověk přičítá ve své obrátnosti a představě, nemá hlavu ani pař. A pakliže se věci mají tak, že on jediný se mezi všemi zvířaty těší myšlenkové svobodě a duševní nezávislosti, že je mu dáno představitelství si, co je i co není, ba i co by si přál, věci falešné i věci skutečné, je to výhoda, kterou velmi drazce platí a na kterou nemá proč být pyšný, neboť právě z ní plyne pramen béd, které ho sužují: hřích, nemoc, nerozhodnost, zmatek, zoufalství.

Pravím tedy, abych se vrátil k své věci, že se naprostou nepodobá rozumu, soudíme-li, že by věci, které my lidé děláme podle svého výběru a důmyslu, zvířata konala z vrozeného a trpného sklonu. Jsme povinni z podobných účinků usuzovat na podobné schopnosti, a následkem toho přiznat, že touž rozvahou, touž cestou, kterých používáme ke svému jednání, se vyznačují i zvířata ...

Jestliže chceme vyvozovat nějakou přednost ze skutečnosti, že je v našem dosahu se zvířat zmocňovat, používat jich a nakládat s nimi podle naší vůle, pak přece běží veskrze jen o výhodu, kterou my lidé máme i jedni nad druhými. Máme přece své otroky. Což syrské Klymacydky nebyly snad ženy, které jako čtrnácti nožky sloužily dámám za stupátko a schůdky, aby dámy mohly do kočárů? Ostatně většina svobodných osob vzdává svůj život i svou podstatu do moci druhého pro velmi nepatrné výhody. Ženy a souložnice Tráki se přou o to, která z nich bude vybraná a utracena na hrobě svého manžela. Nalézali snad kdy tyraní málo lidí zbožně jim oddaných, ačkoliv někteří připojovali navíc ještě povinnost, aby byli provázeni na onen svět jako na tomto? Celá vojenská se takto svým vůdcům zavazovala. Znění přísahy v drsné škole gladiátorských bítců obsahovalo tyto sliby: Přisaháme, že se necháme poutat, pálit, bít i zabíjet mečem a že budeme snášet vše, co oprávnění gladiátoři od svého představeného snášejí. Odevzdávali tak s velmi nábožnou oddaností do jeho služeb jak tělo, tak i duši,